

Корупцията ерозира гражданския морал и е главната причина за недоверието към институциите

От пролетта насам наблюдаваме рязко увеличение на публично видимата борба с корупцията в особено големи размери. Заведени бяха дела срещу фигури, станали известни в епохата на Голямата приватизация като Баневи, Арабаджиеви, Стайкови, арестувани бяха инспектори и общински кмет по подозрение в изнудване за подкуп. Доколко, според общественото мнение, тези усилия дават ефект?

На въпроса, „Според вас, нараства, намалява или остава на същото ниво корупцията в България?“, през м. декември 58% отговарят, че нараства, а пет пъти по-малко – 11%, че намалява (Още 32% смятат, че тя остава на същото ниво). Иначе казано в съотношение 5,5 към 1 преобладава мнението, че корупцията в страната не само не намалява, но нараства. Същият въпрос е задаван в предишни национални изследвания на АФИС през отминаващата 2018 година и делът на отговарящите, че корупцията расте, се колебае в интервала 53-58%, докато обратното мнение се движи между 10 и 11%.

Според Вас, нараства, намалява или остава на същото ниво корупцията в България?

Нараства.....	57,8%
Намалява.....	10,5%
Остава на същото ниво	31,7%

Причините за тази парадоксална реакция могат да се търсят в различни по дълбочина слоеве: оценка за правосъдието, политически пристрастия, мнение за социалното неравенство в страната. Да тръгнем от по-повърхностния план:

1. Ако всички граждани са равни пред закона, институциите на правосъдието и правоналагането би трябвало да са „на страната на добрите“. Въпреки това само 20% имат доверие в съдебната система като цяло, докато 68% не й се доверяват. Нещо повече, на молба да посочат до две сфери, в които е най-силна корупцията, 43% посочват правосъдието, 34% митниците, 24% здравеопазването, 19% полицията, 17% партиите, 17% администрацията на министерствата, 10% общинските администрации, 8% държавните фирми, 6% образованието и 2% други сфери. Вижда се, че самото правосъдие води в класацията.

Новият орган – Комисията за противодействие на корупцията и за отнемане на незаконно придобитото имущество (КПКОНПИ), заедно със специализираната прокуратура и съд посегнаха на представата за недосегаемост на богати или натоварени с власт лица. Въпреки това, само 17% отговарят положително на въпроса, дали имат доверие на Комисията, а 66% заявяват, че нямат.

Отчасти това се обяснява с амортизация на шумните публични акции. Тъкмо тази есен предишни дела от 2010 г. (срещу бившия военен министър Николай Цонев, тези по делата известни като „Октопод“, „Медузите“, „Касоразбивачите“, лекари в родилното отделение в болницата в Горна Оряховица и др.) завършиха с фиаско във вид на оневиняване и присъди за обезщетения заради нарушение на правата на обвиняемите. И сега преобладава очакване за подобен резултат. На въпроса, Очакват ли, че ще се стигне до присъди?“, 59% изразяват скепсис, че в крайна сметка ще бъде осъдено поне едно от разследваните лица. 30% очакват присъда да сполети само някои от тях. Едва 6% са на мнение, че ще бъдат осъдени всички.

- Възприятието за задълбочаване на корупцията в обществото е свързано с политическа ориентация, но не може да се сведе до партийни пристрастия. Сред хората, които биха гласували за ГЕРБ, позитивното възприятие има само лек превес (26% отговарят, че тя нараства, а малко повече – 30% смятат, че намалява, докато 42% не виждат промяна; съотношението е 1 към 1,2). По друг начин погледнато, почти цялото (70%) позитивно мнение е капсулирано в електората на управляващите. А сред неангажираните избиратели (отговорили с „Други“, „Не съм решил“, „Не отговарям“, „Няма да гласувам“), оценката е дори по-негативна (60% смятат, че корупцията

набира сила), отколкото средната за всички електорални групи. Тъй като голяма част от разкритията от изборите насам идват от депутати на БСП, очаквано потенциалният електорат на БСП е особено категоричен. Съотношението между двата отговора е 68% към 3% или 22 към 1). Така че разбивката по партии показва връзка в обратна посока: усещането за корупция не толкова е отражение на пристрастия, колкото обратно, „размеква“ подкрепата за управляващите партии.

3. Ред явления като корупция, покупка на влияние, въздействие на парично подплатените интереси върху властта и медиите имат общ корен в социалното неравенство и неизбежното му преливане в гражданско. При зрелището на сблъсък между правосъдие и хора, притежаващи капитал, възприятията се влияят и от репутацията на втория протагонист. Затова въпросът не е само морален, а включва и равносметка, доколко изобщо е била полезна за България политиката на приватизация и създадените от нея отношения между хората.

При зададен въпрос, „Доколко беше полезна приватизацията за България?“, само 3% отговарят, че тя е била изцяло полезна. Още 6% смятат, че е била предимно полезна. Противоположният полюс има много по-голяма тежест – 32% оценяват, че е била изцяло вредна и още 26% – предимно вредна. Диференцирана оценка според конкретния случай („понякога полезна, друг път – вредна“), дават 23% от хората. Сумарно, 9% я смятат за изцяло или предимно полезна, а шест пъти повече (58%) – за изцяло или предимно вредна.

Доколко беше полезна приватизацията за България?

Изцяло полезна.....	2,6%
Предимно полезна.....	6,3%
Понякога полезна, друг път – вредна.....	23,3%
Предимно вредна.....	25,8%
Изцяло вредна	32,3%
Без мнение	9,6%

Очаквано, между въпроса за корупцията и този за приватизацията има статистическа връзка. Онези, които дават негативна оценка на приватизацията в много по-голяма степен мислят, че и корупцията нараства. В народното творчество това намира израз в рефрена „За кокошка няма прошка, за милион няма закон“.

Впрочем, за разлагащата връзка между материално и политическо неравенство предупреждава още класикът на гражданския либерализъм Жан-Жак Русо: „Що се отнася до богатството – пише той – никой гражданин не бива да бъде толкова богат, че да може да купи друго и никой толкова беден, че да се принуди да се продава“.

Иначе казано, утопия е да се мисли, че прекаленото материално неравенство не води неизбежно и до политическо неравенство, че не ерозира гражданския морал и не заразява институциите. През последните десетилетия усещането за корупция и понижението на доверието към институциите вървят успоредно с растящо неравенство не само в България, но и в почти всички индустриализирани страни. В това отношение страната не само не е изключение, но е добра илюстрация за последиците от глобализацията, дерегулацията и материалното разслоение. Ако тези тенденции не претърпят обрат, властта и правосъдието все повече ще са част от причината, а не преградата пред корупцията.

Коментарът е въз основа на данни от национално представително проучване, осъществено от Агенция АФИС в периода 30 ноември – 4 декември 2018 г. Интервюирани пряко в домовете им са 1010 пълнолетни български граждани.